

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Сашуріна О. Ю.

У статті зазначено, що професійна деформація співробітників Національної поліції України є вкрай болючою проблемою, позаяк існуюча потреба щодо вироблення сучасного дієвого механізму превенції цього негативного феномену має значуще значення не лише у теоретичному, а власне у практичному аспекті. Професіоналізація співробітника Національної поліції України у процесі здійснення ним службових завдань є пропорційній взаємозалежності власне із розвитком властивостей, які чинять негативний вплив на службову діяльність правоохоронців. Професійна деформація правоохоронців є вкрай складною як соціальною так психологічною проблемою, для наукової розвідки котрої необхідно використовувати увесь науковий арсенал наукового пізнання.

Ключові слова: співробітники Національної поліції України, професійна деформація, детермінанти професійної деформації, професійний ризик, професійний стрес.

Sashurina O. Yu. Professional deformation of employees of the National Police of Ukraine: a practice-oriented approach

The article states that the professional deformation of the employees of the National Police of Ukraine is an extremely painful problem, since the existing need for the development of a modern effective mechanism for the prevention of this negative phenomenon is of significant importance not only in the theoretical, but actually in the practical aspect. Professionalization of the employee of the National Police of Ukraine in the process of carrying out their official tasks is proportionally interdependent with the development of properties that have a negative impact on the official activity of law enforcement officers. The professional deformation of law enforcement officers is an extremely complex both social and psychological problem, for the scientific investigation of which it is necessary to use the entire scientific arsenal of scientific knowledge.

Key words: employees of the National Police of Ukraine, professional deformation; determinants of professional deformation; professional risk, professional stress.

Постановка проблеми та її актуальність.

У Конституції України задекларовано, що «Україна є соціальною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність» [1]. Вирішення зазначених питань значною мірою покладено на правоохоронні органи. Так, у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» окреслено основні «...завдання поліції з надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [2].

Співробітникам Національної поліції України суспільство засвідчує високий рівень довіри та сподівань, прагнуть бачити у них не лише правоохоронців - висококваліфікованих фахівців, але й співвітчизників, котрим є притаманним високе почуття громадянської відповідальності виконання професійних завдань.

Вагомість доручених правоохоронцям завдань ставлять високі вимоги до їхніх особистих якостей, ступеню їхнього професіоналізму. Удосконалення особистих, моральних та професійних квінтесенцій працівників Національної поліції України є ключовим завданням, яке ставить перед правоохоронцями керівництво МВС України, продукує інтерес наукового товариства стосовно наукової розвідки однієї з негативних властивостей службової діяльності, власне професійної деформації.

Наукова розвідка явища професійної деформації співробітників Національної поліції України є дуже наболілою проблемою, адже наявна

потреба щодо напрацювання дієвого алгоритму превенції йому має значущий інтерес не тільки у теоретичному, а власне у практичному аспекті. Професіоналізація співробітника Національної поліції України у процесі здійснення ним службових завдань є у пропорційній взаємозалежності власне із розвитком властивостей, які чинять негативний вплив на службову діяльність правоохоронців. Професійна деформація правоохоронців є вкрай складною як соціальною так психологічною проблемою, для наукової розвідки котрої необхідно використовувати увесь науковий арсенал наукового пізнання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Незважаючи на значну наукову та практичну зацікавленість до зазначеної проблематики, котра є зумовлена, перш-за-все прагматичним запитом щодо покращення діяльності співробітників Національної поліції України, нажаль їй наразі не присвячено належну увагу. Розкриттю сутності феномену професійної деформації присвячено низку наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: О. Бандурки, О. Бандури, В. Барко, Б. Бюнка, Т. Гарасиміва, І. Голосніченка, Д. фон Дірендонк О. Джужи, Р. Калюжного, З. Кісіль, В. Коваленка, М. Костицького, І. Клименко, В. Кудрі, К. Маслача, Н. Мітюріної, В. Н. Матюхіної, В. Медведєва, Н. Милорадової, Г. Дж. Сіксма, С. Сливки, В. Сирих, В. Шауфелі, С. Шалгунової, Д. Швеця, У. Харрісона, Дж. Р. Хейбеслібена, О. Цільмак та ін.

Мета статті - розкрити й схарактеризувати причини виникнення феномену професійної деформації у співробітників Національної поліції України.

Завдання:

1. З'ясувати основні чинники, які спричиняють виникнення феномену професійної деформації у співробітників Національної поліції України.

2. Виокремити домінуючі чинники, котрі призводять до виникнення феномену професійної деформації у співробітників Національної поліції України.

3. Розкрити взаємозв'язок поміж характерними властивостями службової діяльності співробітників Національної поліції України та кшталтом їх професійної деформації.

З метою розв'язання поставлених завдань наукової розвідки автором використано наступні валідні методики: 1) методику «Ціннісні орієнтації» (М. Рокиче), 2) опитувальник Басса-Даркі, 3) діагностику рівня емоційного вигорання

(В. Бойка), 4) методику «Самооцінка психічних станів» (за Г. Айзенком) 5) прогресивні матриці Равена, 6) методику багатобічного дослідження особистості (МБДО).

Для реалізації завдань дослідження нами було відібрано чотири підгрупи співробітників Національної поліції України. Так, до першої підгрупи - «а» увійшли співробітники Національної поліції України, котрих було звільнено за негативними мотивами (n=34); до другої підгрупи - «б» увійшли співробітники Національної поліції України, котрі успішні в кар'єрному зростанні (n=31); до третьої підгрупи - «в» залучено співробітників власне адміністративних підрозділів (n=55); у четвертій підгрупі - «г» прийняли участь практичні працівники (кримінальна поліція та патрульна поліція) (n=63). Разом у дослідженні прийняло участь 183 респонденти.

1. Основні результати дослідження. Нині, є значна низка наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних учених, котрі присвячені дослідженню феномену професійної діяльності співробітників правоохоронних органів. Аналіз наукових розвідок надає ним право висувати про наявність різноманітних підходів стосовно дослідження феномену професійної деформації.

Домінуючою першопричиною виникнення феномену професійної деформації є: вагомий вплив власне специфіки виконуваної службової діяльності впродовж довготривалого професійного стажу [3; 4; 5]; наявна невідповідність індивідуальних та психологічних властивостей особи встановленому ступеню вимог, котрі позиціонує до неї службова діяльність [6; 7].

Низка учених вважає, що професійна деформація є: результатом взаємовпливу професійної діяльності та наявних індивідуальних властивостей особи [8; 9; 10]; організація, наявні умови та персональний досвід у зазначеній професійній діяльності [11; 12; 13; 14]; опанування та сприйняття професійних ролей та дій, котрі безпосередньо є пов'язаними з реалізацією службових обов'язків [15; 16]; недостатньо високий ступінь розвитку професійних нахилів та відсутність креативного моменту в професійній діяльності, властивостей плину як професійної так і вікової кризи [17; 18]; хибне тлумачення соціальної значущості власних соціальних функцій [19]; хибне трактування сутності професійних ролей та розбіжностей поміж її суб'єктивним тлумаченням та існуючим соціальним очікуванням оточуючих [20; 21], наявність негативного досвіду або викривлене усвідомлення власного професійного

досвіду співробітником [22]; об'єктивний феномен, негативні характеристики котрого можуть бути виділено лишень із врахуванням як професійних так і не професійних чинників [23]; системний комплекс специфічних, взаємозалежних змін певних властивостей та особи у цілому, котрі з'являються внаслідок здійснення функцій правоохорони [24; 25].

Проведений ґрунтовний аналіз наукових досліджень та отримані нами результати емпіричної розвідки сприяли виокремленню низки чинників, котрі чинять вплив на процес формування та подальшого розвитку феномену професійної деформації правоохоронців. Так, у цілісній детермінації процесу розвитку особистості правоохоронця позиціонуються наступні аспекти, зокрема: індивідуальні властивості особи, які є передумовою розвитку особи; соціально-історично зумовлений кшталт особистого життя, який є підґрунтям розвитку особи; професійна (службова) діяльність, яка є основою життєдіяльності особи в контексті системи суспільних взаємовідносин. Імплементуючи зазначений підхід в частині дослідження детермінант професійної деформації, автором виділено широкий спектр чинників, які чинять вплив на феномен професійної деформації, зокрема, об'єктивні передумови розвію професійної деформації правоохоронців, які безпосередньо впливають на процеси їхнього професійного становлення.

2. Результати проведеного експериментального дослідження.

Розвідка феномену професійної деформації співробітників Національної поліції України здійснювалося у два етапи. Так, в контексті першого етапу нами було здійснено теоретико-методологічний дослідження зазначеної проблеми, під час другого етапу проведено емпіричне дослідження, котре сприяло виявленню чинників, котрі спричиняють утворенню явища професійної деформації.

Експериментальне дослідження професійної деформації реалізовувалося з 4-ма підгрупами. Підгрупа «а» і «б» були сформовані за критерієм особистісного відношення поліцейських щодо ставлення до нормативних вимог стосовно дотримання нормативно-правових актів, котрі регламентують діяльність поліцейського.

Так, у підгрупу «а» включено 34 особи (вік від 25 до 35 років), котрих було звільнено із служби в поліції через службову невідповідність, з них: 16 осіб - до двох років вислуги; 18 осіб - до п'яти років вислуги. В дану підгрупу увійшли

респонденти, у котрих явно відстежувалися ознаки професійної деформації, які позиціонувалися в частині неадекватних уявлень стосовно психологічного та морального змісту здійснюваних ними службових завдань, цілковитого нівелювання важливості функцій поліцейського, формального здійснення службових завдань, використання службових повноважень у власних корисливих цілях.

У підгрупу «б» включено 31 особа (вік від 25 до 35 років), з них, 14 осіб - до двох років вислуги; 17 осіб - до п'яти років вислуги. Дана підгрупа сформована з поліцейських, котрим притаманне сумлінне виконання службових обов'язків, їхні дії не містили ознак негативних поведінкових реакцій, котрі б свідчили про наявні прояви професійної деформації

Підгрупа «в» і «г» утворено із співробітників адміністративних підрозділів та практичних працівників, що сприяло здійсненню порівняльного аналізу їх професійної діяльності.

У підгрупу «в» було включено 55 осіб, котрі обіймають посади працівників відділів кадрового забезпечення та відділів документального забезпечення; підгрупа «г» складалася з 63 осіб, котрі обіймають посади співробітників кримінальної та патрульної поліції.

Аналіз наукових розвідок стосовно дослідження професійної деформації засвідчує про те, що серед наукової спільноти має місце дискусія щодо особистісних, мікросистемних та макросистемних (загально-соціальних) детермінант виникнення даного феномену та специфіки його перебігу. Враховуючи зазначену обставину, науковці застосовують різноманітні методи та методики для дослідження даного явища. Тому, більшість учених застосовує комплекс багатоманітних методик для його дослідження.

Нами було використано методику «Прогресивні матриці Равена» та отримано такі результати.

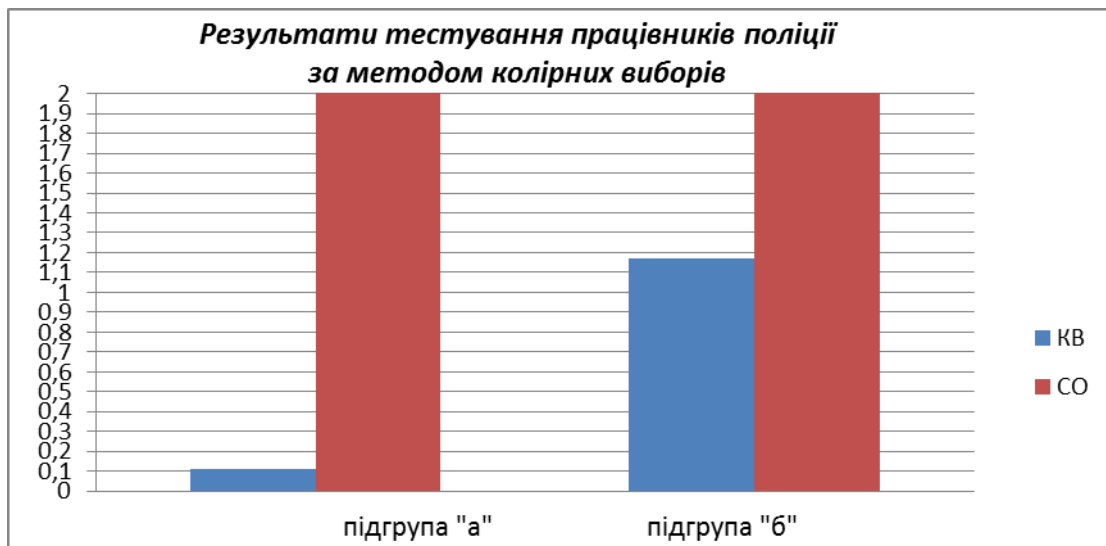
	показник М	показник Σ
підгрупа «а»	43,96	5,06
підгрупа «б»	44,45	5,37
показник t	- 0,69	

Отримані нами результати проведеного емпіричного дослідження надають можливість висувати, що наявна відмінність за двобічним критерієм є незначною, разом з тим число ступеню свободи становить 65 (див. діагр.1).

Тестування за методикою колірних виборів показало наступні результати.

Діаграма 1. Результати емпіричного дослідження за методикою «Прогресивні матриці Равена»

Діаграма 2 Результати емпіричного дослідження за методикою «Колірних виборів»

Показник вегетативного коефіцієнта (KB)		
	показник M	показник Σ
підгрупа «а»	0,11	4,93
підгрупа «б»	1,17	0,97
показник t	-0,07	

Показник аутогенної норми (CO)			
	показник M	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	13,06	4,84	1,07
підгрупа «б»	12,42	3,44	0,66
показник t	1.13		

Отримані нами результати проведеного емпіричного дослідження, із застосуванням двобічного

критерію відмінності, надають можливість висувати про незначний рівень розрізнення. (див. діагр.2).

У результаті використання методики «Прогресивні матриці Равена» та методики «Колірних виборів» великих розрізень між підгрупою «а» та «б» не встановлено.

В процесі застосування методики «Багатобічного дослідження особистості» (МБДО) отримано деякі відмінності у респондентів підгрупи «а» та «б».

	шкала L	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	50	10,86	1,86
підгрупа «б»	49	8,20	1,64
показник t	1		

	шкала F	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	49	10,10	1,92
підгрупа «б»	48	8,20	1,29
показник t		0,41	

	шкала K	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	55	9,82	1,72
підгрупа «б»	56	9,47	1,05
показник t		-0,41	

	шкала 1	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	46	5,68	0,98
підгрупа «б»	46	5,67	0,78
показник t		-0,40	

	шкала 2	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	45	9,02	1,64
підгрупа «б»	45	7,89	1,14
показник t		1,56	
рівень значущості (p)		0,01	

	шкала 3	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	45	8,84	1,40
підгрупа «б»	48	7,61	1,08
показник t		-1,06	

	шкала 4	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	46	8,06	1,52
підгрупа «б»	51	8,76	1,64
показник t		-3,28	
рівень значущості (p)		-0,01	

	шкала 5	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	49,1	10,06	1,64
підгрупа «б»	46	12,26	2,87
показник t		0,60	

	шкала 6	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	48	11,29	1,86
підгрупа «б»	45	11,18	1,86
показник t		1,06	

	шкала 7	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	51	8,87	1,48
підгрупа «б»	48	7,84	1,44
показник t		1,82	
рівень значущості (p)		0,1	

	шкала 8	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	48	9,04	1,58
підгрупа «б»	49	9,06	1,60
показник t		-0,04	

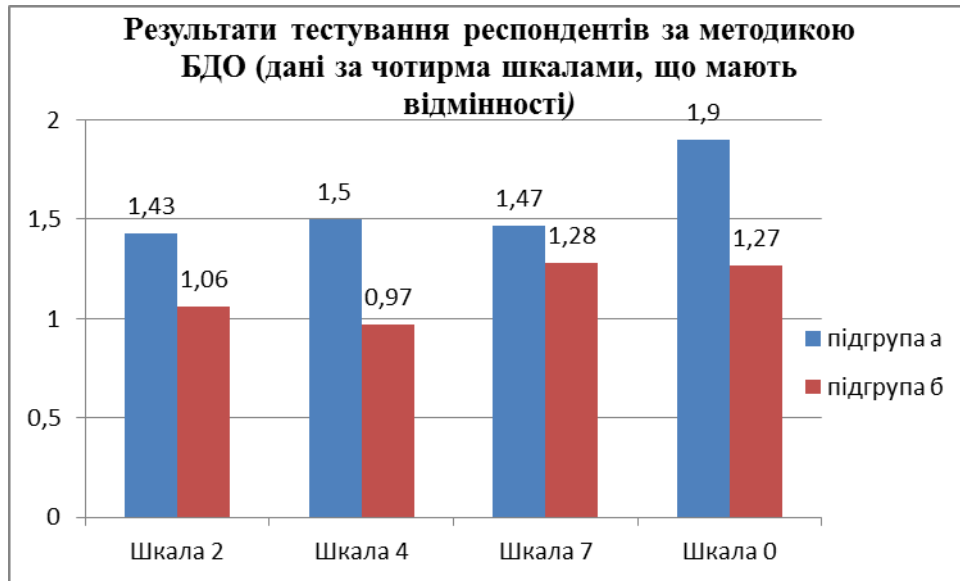
	шкала 9	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	59	8,86	1,42
підгрупа «б»	56	8,27	1,37
показник t		0,47	

	шкала 0	показник Σ	показник t
підгрупа «а»	59	8,86	1,42
підгрупа «б»	56	8,27	1,11
показник t		0,01	

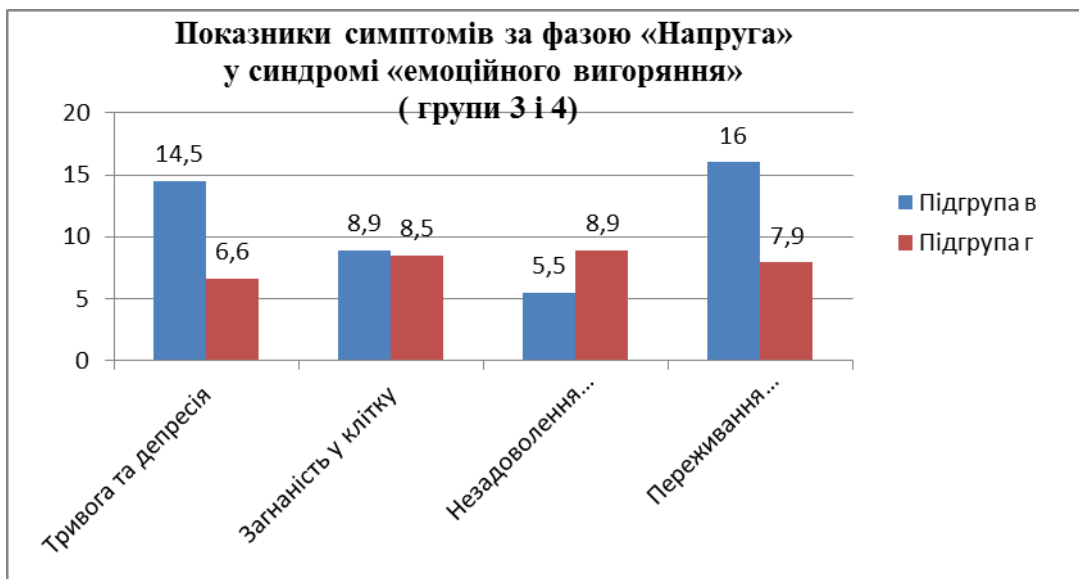
У результаті проведеного тестування поліцейських з використанням методики «Багатобічного дослідження особистості» встановлено значні відхилення поміж шкалами 2, 4, 7. Відхилення між середніми показниками підгруп «а» і «б» за 2 і 7 шкалами вірогідні на рівні 0,1. Встановлено високий рівень значущості -0,01 за 4 та 0 шкалою МБДО. Водночас, встановлено різницю між усередненими даними підгруп «а» та «б» досліджуваних: 1) за шкалою - 4 методики БДО становить 7 Т-балів, 2) за шкалою - 0 методики БДО становить 6 Т-балів, 3) за шкалою - 2 і 7 методики БДО становить 3 Т-бали.

Водночас, нами в контексті тестування з використанням методики «Багатобічного дослідження особистості» (МБДО), нами встановлено, що дані шкал 2, 7, 0 підгрупи «а» перевищують показники за тими ж шкалами у підгрупі «б». Дані шкали 4 у підгрупі «б» є значно вищим, ніж у підгрупі «а». (див. діагр.3)

У результаті статистичного оброблення даних маємо можливість висувати, що у досліджуваних респондентів підгрупи «а» встановлено риси досліджуваних респондентів підгрупи «б» й навпаки, що засвідчує про те, що у респондентів підгруп

Діаграма 3. Результати емпіричного дослідження за методикою «Багатобічного дослідження особистості»

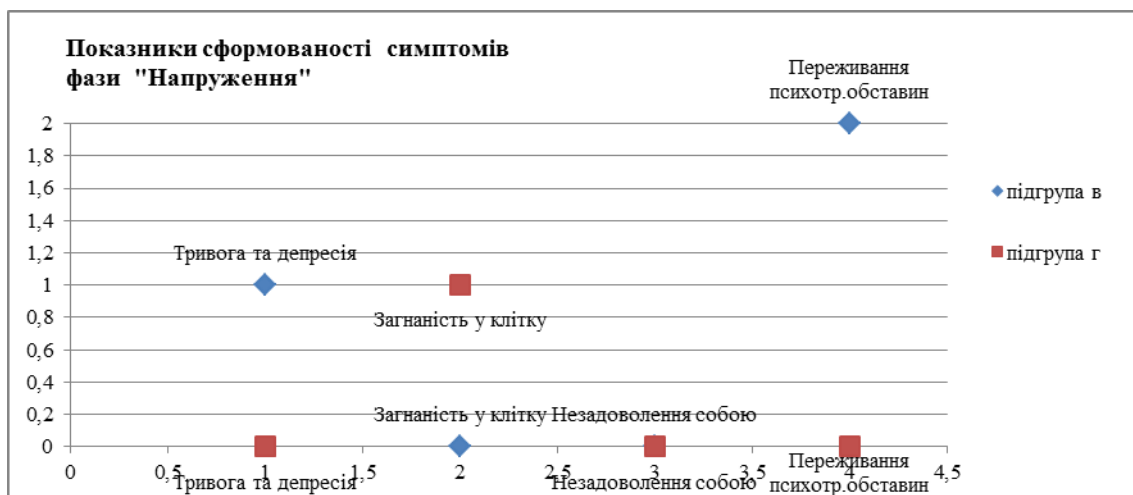
Діаграма 4. Показники симптомів за фазою «Напруга» у синдромі «емоційного вигорання» (групи 3 і 4)

«а» і «б» є відсутньою різниця між особистісними властивостями й засвідчує думку стосовно того, що розвиток професійної деформації залежить не тільки власне від особистісних чинників.

Другий етап емпіричного дослідження полягав у дослідженні ступеня емоційного вигорання. Метою зазначеного дослідження було у встановленні стереотипів професійної поведінки, адже власне зазначена методика сприяє можливості дослідити наявність негативних наслідків емоційного вигорання власне на професійну діяльність правоохоронців та на виникнення

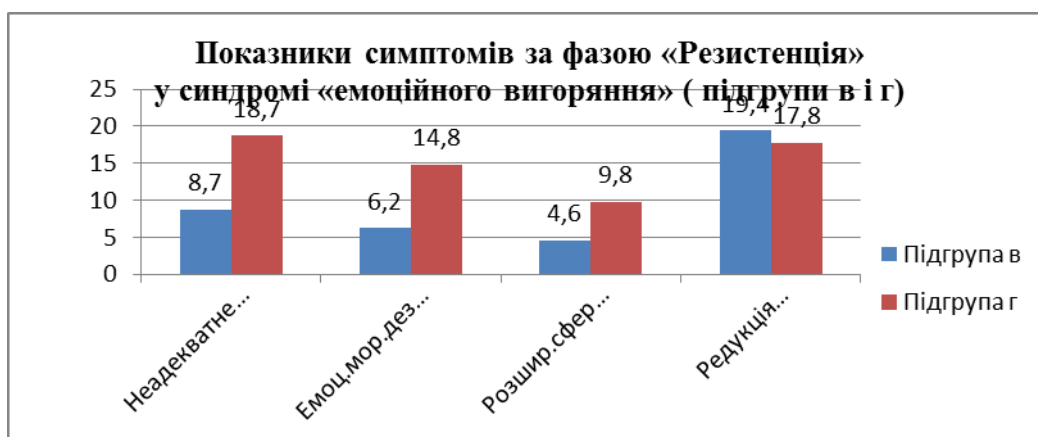
феномену професійної деформації. У діаграмах 4-9 позиціоновано дані за фазами «Напруга», «Резистенція» і «Виснаження» в контексті синдрому «емоційного вигорання» у респондентів підгруп «в» та «г».

Одержані результати емпіричного дослідження надають підстави висувати про те, що найвищий ступінь напруги в контексті реалізації професійних функцій проявляються в симптомах «обставини, котрі травмують психіку», «тривога» й «депресія». Враховуючи специфіку служб, встановлено, що у співробітників кримінальної

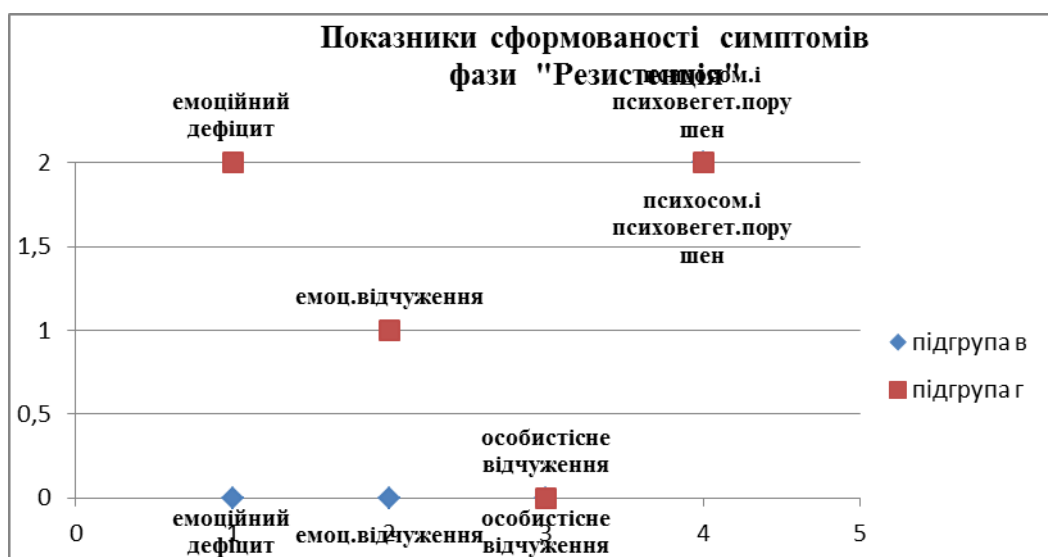

Діаграма 5. Показники сформованості симптомів фази «Напруження»

Примітка: 0- симптом є ще несформованим; 1- симптом лише формується, 2 - симптом уже сформований.

Діаграма 6. Показники симптомів за фазою «Резистенція» у синдромі «емоційного вигорання» (підгрупи в і г)

Діаграма 7. Показники сформованості симптомів фази «Резистенція»

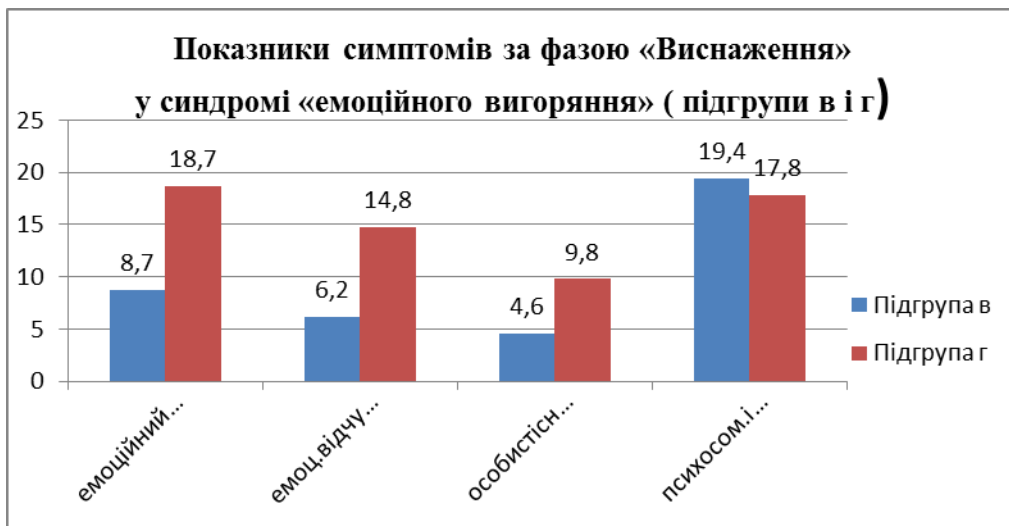
і патрульної поліції рівень зазначених показників є значно більшим, аніж у співробітників адміністративних підрозділів, тому «Фаза напруження» співробітників кримінальної і патрульної поліції перебуває в стадії формування, а у працівників відділі кадрового та документального забезпечення є несформованою.

В контексті аналізу даних «Фази резистентності» встановлено високий ступінь резистентності у поліцейських підгрупи «в» - 61,1 бал й невисокий ступінь у поліцейських підгрупи «г» - 38,9 бала, що є свідченням сформованості фази «Резистентності» у підгрупі «в» та утворення в підгрупі «г».

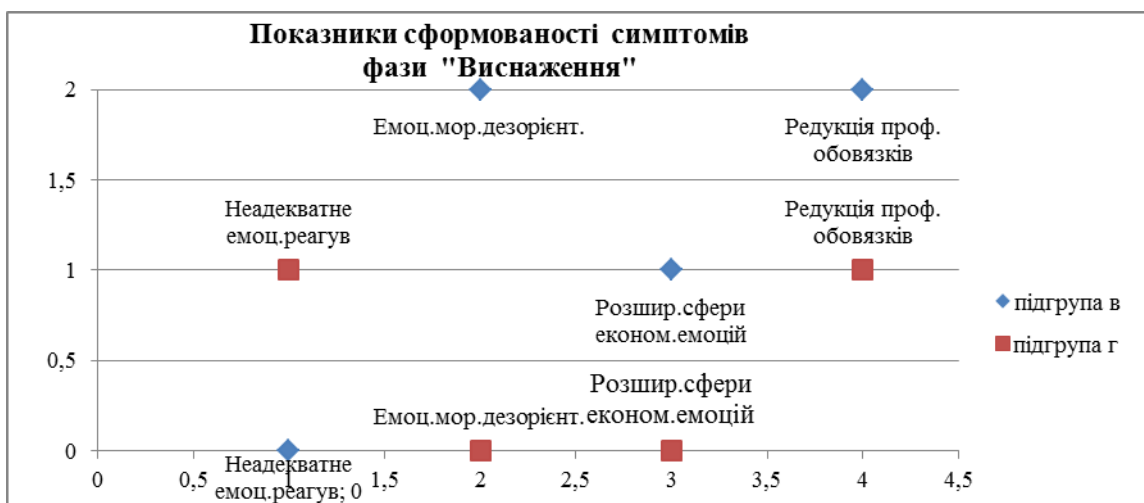
Найбільш характерним наслідком впливу реалізовуваних професійно-службових завдань співробітниками поліції є фаза «Виснаження», адже

симптом «Психосоматичні й психовегетативні порушення» позиціонує власне інтенсивність вияв зазначеної фази.

Здійснюючи аналіз фази «Виснаження» слушно зазначити, що зазначений симптом у поліцейських підгрупи «г» у тричі перевищує ступінь, ніж у поліцейських підгрупи «в». Враховуючи вище викладене, слушно висувати про те, що наявні дисфункціональні переміни у співробітників кримінальної й патрульної поліції є детермінованими власне своєрідністю їхньої професійної діяльності, про що засвідчує цілковита сформованість фази «Виснаження» - 64,4 бали. Високий рівень зазначеного показника є безпосередньо пов'язаним із професійною деформацією особистості правоохоронця.

Діаграма 8. Показники симптомів за фазою «Виснаження» у синдромі «емоційного вигорання» (підгрупи в і г)

Діаграма 9. Показники сформованості симптомів фази «Виснаження»

Висновки.

1. Аналіз наукових розвідок стосовно дослідження професійної деформації засвідчує про те, що серед наукової спільноти має місце дискусія щодо особистісних, мікросистемних та макросистемних (загально-соціальних) детермінант виникнення даного феномену та специфіки його перебігу.

2. Виникнення феномену професійної деформації у співробітників Національної поліції є детерміновано різноманітними чинниками - економічними, організаційно-правовими, психологічними тощо, одним із домінуючих чинників є специфіка їхньої професійної діяльності.

3. Під поняттям «професійної деформації особистості поліцейського» слушно вважати об'єктивний феномен, негативні ознаки котрого можуть бути виділені лишень із врахуванням професійних (котрі безпосередньо є пов'язаними із службовою діяльністю) та непрофесійних (виховання, самовиховання, соціалізація) чинників.

4. Професійна деформація з власними іманентними якостями зворотно чинить вплив на професійну діяльність поліцейських. В окресленому сенсі цей феномен є непереборним, а його превенція є можливою лишень в частині формування у поліцейських прийнятної межі, поза котрою розпочинається моральна деградація особи поліцейського, виявляється деліквентний характер поведінки.

5. Механізм запобігання професійній деформації поліцейських повинен

ґрунтуватися на неухильному урахуванні як особистісних, так і мікро- та макросистемних детермінант, котрі її зумовлюють. За умов, коли професійна деформація поліцейських є досить поширеним явищем, діяльність щодо її запобігання та протидії повинна мати власну стратегію, в якій необхідно реалізовувати низку заходів в частині удосконалення: професійної та психологічної підготовки поліцейського, яка включатиме навічання правоохоронців методами психологічного забезпечення власної безпеки в екстремальних та ризиконебезпечних та обставинах; навичкам психологічної готовності запобігання деліквентним діям; практики фасилітації.

Перспектива подальших досліджень полягатиме у розробленні сучасної концепції превенції професійної деформації поліцейських.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII/ URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Профілактика професійної деформації працівників органів внутрішніх справ: навч.-метод посіб. /Криволапчук В.О., Кушнар'ов С.В., Словінський В.Р. Медведєв В.С./ за заг. ред. Доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України М.Г. Вербенського. К.: Нац.акад.внутр.справ України, 2014. 68 с.

4. Корольчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. К.: Ніка-Центр, 2006. 532 с.

5. Бех І.Д. Психологічна природа та типологія поведінки особистості // Психологічні проблеми навчання, виховання, активності та розвитку особистості. К.: Либідь, 2008. 848 с.

6. Harold D. Legal Education and Public Policy: Professional Training against professional deformation in the Public Interest. Yale LawJournal, 2007. No. 2. P. 203-248.

7. Jane Green. The Deformation of Professional Formation: Managerial Targets and the Undermining of Professional Judgement. Ethics and Social Welfare. Great Britain, 2009. No. 1. P. 115-130.

8. Серєда В. В., Кісіль З. Р. Юридіко-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 848 с.

9. Denys Aleksandrov, Ivan Okhrimenko, Volodymyr Medvediev, Olena Moiseieva, Kostiantyn Prontenko Psychoprophylactic Correction of the Individual Psychological Factors of Narcotism. Psychoprophylactic Correction of the Individual Psychological Factors of Narcotism. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, [S.l.], v. 11, n. 2, p. 01-17, oct. 2020. ISSN 2067-3957.

10. Стрес та стресостійкість в діяльності працівників правоохоронних органів»: Бардин Н., Жидецький Ю., Когут Я., Пряхіна Н., Ясінський В. Стрес та 11 стресостійкість в діяльності працівників правоохоронних органів: Навчально-методичний посібник. Львів. Кварт, 2020. 120 с.

11. Барко В. І. Концептуальні засади професійно-психологічного тренінгу «збереження психологічного здоров'я поліцейських Національної поліції України». Право і Безпека. 2016. № 4 (63). С. 104-109.

12. Синявська О.Ю. Професійна етика як чинник протидії професійній деформації працівників органів внутрішніх справ. Право і безпека. 2005. № 4`1. С. 96-99.

13. Пол Клейнман. Психологія 101. Факти, теорія, статистика, тести й таке інше. Харків : КСД, 2021. 240 с.

14. Медведєв В.С. Деякі концептуальні основи програми профілактики професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. № 8. С. 26-28.

15. Психологія у професійній діяльності поліції: навч. посібн. / О.О. Євдокімова, І.В. Жданова, Д.В. Швець та інш.; за заг. ред. В.В. Сокурєнка; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 426 с.

16. Москалець В.П. Психологія особистості: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 320 с.

17. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. 2ге вид., перероб. і допов. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.

18. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку: Монографія. Чернівці: Технодрук, 2010. 486 с.

19. Кісіль З.Р., Швець Д.В. Психологія управління: Навчальний посібник. Харків: видавництво «Університетська книга». 2022. 648 с.

20. Погрібна В.Л. Соціологія професіоналізму: монографія. К.: Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2008. 336 с.

21. Протизаконне насильство в органах внутрішніх справ: Соціологічний та історико-правовий ана-

ліз. Харків: вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, Харківська правозахисна група, 2005. 212 с.

22. Савчин М.В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2005. № 2. С. 145-152.

23. Gellarty I., Paunonen S., Meyer J., Jackson D., Goffin R. Personality, vocational interest, and cognitive predictors of managerial job performance and satisfaction. // *Personality and Individual Differences*. 1991. 12. P. 221-231.

24. Кісіль З.Р. Юридико-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 848 с.

25. Юридична психологія: особистісно-діяльнісний підхід. К.: Слово, 2017. 405 с.

*Сашуріна О. Ю.,
доктор філософії,
заступник декана факультету № 2
Харківського національного університету
внутрішніх справ*